

Inleiding

Dit is de laatste van twee vieringen over de weg, die metafoor voor het leven, de richting die je kiest, de keuzes die je maakt.

In de vorige viering stonden we stil bij het volk Israël, die gemeenschap van de nakomelingen van Jacob, op hun weg van het slavenhuis Egypte naar een land van vrede, vrijheid, en overvloed.

We stonden stil bij een hoogtepunt en een dieptepunt op die weg.

Een hoogtepunt – toen de Ene een verbond met hen sloot;

en een dieptepunt bijna direct daarna,

toen zij zich door Mozes en de Ene verlaten voelden en het verbond verbraken

door zich een surrogaat-God, een gouden kalf, te maken van het goud van hun oorringen.

De Ene was daarover zó woedend, staat er in Exodus, dat hij heel het volk wilde vernietigen.

Het verhaal gaat verder.

Mozes heeft de woede van de Ene weten te bedaren,

zodat die ervan afzag het volk te vernietigen.

En zelf in woede ontstoken, heeft Mozes

de beide stenen platen met de tekst van het verbond in stukken gegooid, en het gouden kalf verbrijzeld.

Het verbond was voorbij

en de nakomelingen van Jacob werden er zeer zwaar voor gestraft.

Dan – hier pakken we het verhaal weer op –

gaat Mozes opnieuw de berg Sinaï op,

en de Ene sluit een nieuw verbond met hem.

Mozes ervaart de nabijheid van de Ene als nooit tevoren.

Er is weer een uitweg.

We zingen nu psalm 24, een pelgrimslied over de opgang naar Jeruzalem.

Daarbij denken we – vandaag is het Palmpasen – aan de mens Jezus,

die aan het einde van zijn levensweg opging naar Jeruzalem, gezeten op een ezel.

Lezing: Exodus 34: 4-10

De Ene zegt tot Mozes: hak je twee stenen platen uit, als de eerste;

schrijven zal ik op die platen de woorden

die geweest zijn op de eerste platen, die je hebt stukgebroken.

Wees tegen de ochtend gereed;

opklimmen zul je in de ochtend naar de berg Sinaï,

opstellen zul je je dáár voor mij, op de top van de berg;

niemand mag met je mee opklimmen,

en ook mag op heel de berg niemand zich laten zien;

ook het wolvee en het ploegvee mogen niet weiden tegenover die berg!

Hij hakt uit: twee stenen platen, als de eerste;

dan recht Mozes in de ochtend zijn schouders

en klimt op naar de berg Sinaï,- zoals de Ene hem heeft geboden;

in zijn hand neemt hij mee: de twee stenen platen.

Néér daalt de Ene in de wolk en stelt zich daar bij hem op;

hij roept de naam 'Ene' uit.

Dan trekt de Ene voorbij, vlak voor zijn aanschijn

en roept hij uit:

Ene, Ene,

Godheid ontfermend en genadig!-
lankmoedig en overvloedig in vriendschap en trouw!-
die vriendschap bewaart voor duizenden,
die onrecht verdraagt, overtreding en zonde;
maar ongestraft: níets laat hij ongestraft,
bezoekend het onrecht van vaders
aan zonen en zoons-zonen, aan derden en vierden!

Dan haast Mozes zich,- knielt ter aarde en buigt zich neer. Hij zegt:
als ik echt genade heb gevonden in uw ogen, mijn Heer,
laat dan mijn Heer toch meegaan in ons midden;
want een gemeente hard van nek is het,
maar vergeven moet u ons onrecht en onze zonde
en ons als erfdeel aanvaarden!

Dan zegt hij:
hier ben ik, ik smeed een verbond;
tegenover heel je gemeente zal ik wonderen doen
zoals nog niet geschapen zijn op heel de aarde
bij welke van de volkeren ook;
zien zal heel de gemeente in welks kring jij staat
het doen van de Ene,-
dat het vreeswekkend is wat ik samen met jou ga doen;

Overweging

Hosanna voor de zoon van David!- gezegend hij die komt in de naam van de Heer!- hosanna in den hoge! Dat roepen de mensen als Jezus op een ezeltje naar Jeruzalem rijdt. Het is de tekst die in veel kerken gebruikelijk op Palmzondag klinkt, deze dag, een week voor Pasen. Jezus wordt als de echte vertegenwoordiger van de God in de stad van God ontvangen door zijn aanhangers. Ze zien hem als de echte zoon van David, als de sterke man die het geloof zal herstellen en het koninkrijk van David weer op zal richten.

De tempel reinigen, de troon van David in ere herstellen, de Romeinen het land uitjagen, een leger aanvoeren, de macht veroveren. Het is het oude liedje van de macht van de sterkste. En dat is een betoverend lied. Nog steeds, en tot hoe ver in de toekomst zal dat lied van de macht van de sterkste worden gezongen? Lang leve de sterke mannen, de helden, de leiders. Daarom hebben we wapens en legers. Het lijkt bijna onmogelijk om er niet aan mee te doen. Anders ben je een weerloos slachtoffer, ben je het haasje. Toch doet niet iedereen mee in de strijd om de macht. Want de strijd om de macht maakt veel mensen tot knechten, dwingt wie niet de sterkste is te bukken, een prijs te betalen, zich uit te leveren. Wie niet meer van nut is, wordt afgedankt en opgeruimd.

En juist daar is de Ene, zegt de Thora. Hij bekommert zich om de dienstmeisjes en de knechten, de weerlozen en de armen. Hij houdt hen staande, Hij houdt hen de hand boven het hoofd, Hij richt hen op. Hij gaat met hen een weg van bevrijding uit onderdrukking en slavernij.

God maakt niet als de sterkste onder de sterke leiders een eind aan de strijd om de macht onder mensen. God grijpt nooit in, zelfs niet in als miljoenen mensen worden uitgestoten en vergast. Maar tegen die uiterlijke onmacht in, vertelt de Thora in het boek Exodus het grote verhaal van de uittocht uit de verdrukking onder de macht. Omdat er tijdens al die eeuwenlange machtsuitoefening en strijd om de macht iets gaande is in de geschiedenis dat niet ten onder gaat, dat door al die strijd niet vernietigd wordt. Dat is wat in Exodus vertelt wordt: de macht houdt geen stand.

De gemeenschap van de verdrukten sluit een verbond met die God, die hen er uit heeft gehaald. En direct daarop volgt de geschiedenis van het gouden Kalf. Want wij zijn niet zomaar in staat ons geloof in de macht van de sterkste te overwinnen. Mozes hoeft maar veertig dagen weg te blijven en dan zijn we al om. En roepen we: Wie is die Ene, die ons heeft bevrijd? Dat is het Goud en de Macht. Het vermogen van Goud en Macht dat alles mogelijk maakt. En we dansen om het gouden kalf.

Als Mozes van de berg is afgedaald, smijt hij de tafels met de tien woorden in stukken. Het verbond is verbroken. Maar Mozes herinnert God aan zijn bevrijding en roept Hem op om door te gaan met wat Hij in gang heeft gezet, zijn onmogelijk lijkende project van bevrijding van de mens zonder aanbedding van de Macht en het Goud.

Het verbond wordt vernieuwd. Weer gaat Mozes de berg op met onbeschreven stenen tafelen. Daar begint de tekst die we hoorden. Het is een heel bijzondere tekst. Want nu openbaart God niet alleen zijn Naam, maar legt Hij zijn Naam uit. Hij openbaart zich met een proclamatie. Het is de uitdrukking van wie en wat hij is.

Ene, Ene, God dat is zijn Naam in drievoud.

En de eerste wezenskenmerken zijn ontfermend en genadig.

Het zijn aspecten van liefde en trouw, en het bewaren van liefde en trouw :
Ontfermend en genadig, Lankmoedig en Overvloedig in vriendschap en trouw,
die vriendschap bewaart voor duizenden, dat is voor ontelbaar velen.

De tweede reeks eigenschappen gaan over het verdragen van onrecht, van wat mis gaat.

De derde reeks gaat over gerechtigheid. Dat Gods liefde en trouw en genade de gerechtigheid niet tot onrecht zullen maken. De schuldige blijft niet ongestraft.

De laatste zin : Maar ongestraft: niets laat hij ongestraft, Bezoekend het onrecht van vaders aan zonen en zoons-zonen, aan derden en vierden! is een lastige tekst. Wordt hier wel gezegd dat de schuld van de dader op hemzelf en zijn kinderen, kleinkinderen, en op zijn achterkleinkinderen zal worden verhaald? Hoe rechtvaardig is dat? (Een aantal vertalingen zetten achter derde en vierde het woord geslacht. Maar volgens Oussoren staat dat woord er niet.)

In Genesis gaat het in de verhalen over de aartsvaders juist over de vraag wie de waarachtige zoon van de vader is. Biologische afkomst is niet genoeg. Het gaat om het handelen in de geest van de vader. Het gaan in zijn spoor. Dan gaat het hier in deze tekst over het onrecht gepleegd door een dader, dat op die dader neer zal komen, en ook op wie zich als zijn zoon gedraagt. Dat is hij, die in zijn spoor gaat.
(Natuurlijk is het ook waar dat de gevolgen van een misdaad langdurig door kunnen werken en dat kinderen en kleinkinderen daar nog aan herinnerd kunnen worden en ook onder kunnen lijden. Denk aan de gevolgen van wat onze ouders en grootouders in de oorlogen hebben gedaan. Maar daar gaat deze tekst niet over, die gaat erover dat het kwaad niet ongestraft zal blijven; dat er recht zal gedaan.)

Nog een andere visie op deze tekst is dat de schuld gevolgen zal hebben voor de dader in zijn volgende incarnatie, de zoon-incarnatie en de derde en vierde incarnatie na de eerste.

Deze proclamatie is buitengewoon liefdevol. Deze God, de Ene is niet wraakzuchtig, geen oorlogsgod die wraak wil, offers wil, bloed wil zien stromen. Deze God toont zich een liefdevolle Vader- Moeder- Ouder. Dat Jezus ons de Ene leerde bidden met de woorden: Onze Vader is hier geheel mee in overeenstemming. En het is ook liefdevol dat er recht moet worden gedaan, dat de schuld die iemand veroorzaakt, door de dader zelf moet worden geboet, rechtgezet.

Hoe hardnekkig wij ook zijn, De Ene wil meegaan in ons midden. Hij is Liefde en Trouw, verdraagt dat wij misslagen maken. Hij smeedt met ons een verbond en leert ons niet te geloven dat de sterkste de winnaar zal zijn. De macht van de sterkste is gebroken.

Dat mogen wij vieren als we gaan breken en delen.

Leo van Driel

Zegen

Moge de Ene ons zegenen met onrust
over gemakkelijke antwoorden, halve waarheden en oppervlakkige relaties
zodat er diepgang komt in onze harten.

Moge de Ene ons zegenen met boosheid
over onrechtvaardigheid, onderdrukking en de uitbuiting van mensen
zodat we zullen werken voor rechtvaardigheid, vrijheid en vrede.

Moge de Ene ons zegenen met tranen
te plengen voor hen die lijden door pijn, verstoting, honger en oorlog
zodat we onze handen zullen uitstrekken tot troost.

En moge de Ene ons zegenen met voldoende dwaasheid
om te geloven dat we een verschil kunnen maken in deze wereld
zodat we kunnen doen wat onmogelijk lijkt.

Amen

Uit de Micha-campagne (iets aangepast)